

А. Каіржанов, А. Болдрікова. Тисячоліття навколо Чорного моря (тюркізми в острівних говорах і етнічних тамга). – Стаття.

Анотація. У статті досліджуються тюркізми в острівних говорах Північного Причорномор'я й визначаються мови-джерела (на матеріалі етнічних тамг) і мови-посередники, за допомогою яких відбулися дифузія та дисперсія в мову-реципієнт.

Ключові слова: акультурація, денотативне й конотативне значення, мова-посередник, мова-джерело, тамга, дифузія, дисперсія.

УДК 37.091.33(076)

О.В. Кміть,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мов і методики їх викладання,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДУ

Анотація. У статті визначено напрями й технології застосування контекстного підходу до процесу формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього вчителя англійської мови початкової школи й обґрунтовано доцільність проведення контекстного навчання на основі кейс-технології.

Ключові слова: англійська професійно-комунікативна компетентність, учитель англійської мови початкової школи, контекстний підхід, технологія "Case study".

Одним із актуальних завдань вищої педагогічної школи є підготовка компетентного, гнучкого, конкурентоспроможного фахівця для роботи в умовах школи, що динамічно змінюється, підготовка спеціаліста, здатного ефективно і творчо здійснювати професійну діяльність. У контексті сучасних потреб у педагогічних кадрах, які забезпечують на високому рівні іншомовну освіту школярів, проблема формування професійної, зокрема професійно-комунікативної, компетентності вчителів англійської мови початкової школи набуває особливої важливості. Проте наявність об'єктивних і суб'єктивних причин, що зумовлюють недостатню ефективність традиційного навчання майбутніх педагогів, спонукає до пошуку більш дієвих технологій формування професійно-комунікативної компетентності названих фахівців. Одним із важливих шляхів вирішення зазначеної проблеми є посилення практичної спрямованості навчання, поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Це завдання може бути вирішене за допомогою контекстного підходу до навчання, який забезпечує природний зв'язок набутих знань із майбутньою професійною діяльністю.

Наукове обґрунтування основних концептуальних положень контекстного навчання здійснено А.А. Вербицьким. Їх апробація в навчальному процесі вищої школи дала вченому змогу переконливо довести, що стратегічним напрямом інтенсифікації або активізації навчання є не збільшення обсягу наданої інформації, прискорення процесів її засвоєння, а створення дидактичних і психологічних умов осмисленості учіння, включення до нього студента на рівні не лише інтелектуальної, а й особистісної й соціальної активності.

За визначенням автора концепції, контекстне навчання – це форма активного навчання, призначена для застосування у вищій школі, зорієнтована на професійну підготовку студентів і реалізована за допомогою системного використання професійного контексту, поступового насичення навчального процесу елементами професійної діяльності [1, с. 25]. Контекстне навчання спирається на теорію діяльності Л.С. Виготського [2], відповідно до якої засвоєння соціального досвіду здійснюється в результаті активної діяльності суб'єкта, що ґрунтується на таких принципах:

- 1) психолого-педагогічному забезпеченні включення студента в навчальну діяльність;
- 2) послідовному моделюванні в навчальній діяльності студентів цілісного змісту, форм та умов професійної діяльності спеціалістів;
- 3) проблемності змісту навчання та процесу його розгортання в навчальному процесі;
- 4) адекватності форм організації навчальної діяльності студентів цілям і змісту освіти;
- 5) головній ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії та діалогічному спілкуванні суб'єктів освітнього процесу (викладача і студентів, студентів між собою);
- 6) методично обґрунтованому поєднанні нових і традиційних педагогічних технологій;
- 7) урахуванні індивідуально-психологічних особливостей і кроскультурних (сімейних, національних, релігійних, географічних тощо) контекстів кожного студента [3, с. 12].

Теоретичними джерелами теорії контекстного навчання слугують поняття контексту як умови для усвідомлення змістоутворювального впливу майбутньої професійної діяльності студента на процес і результати його навчальної діяльності, діяльнісний підхід до навчання, теоретичне узагальнення різноманітного досвіду використання форм і методів активного навчання.

В основу концепції контекстного навчання покладено ідею про якісні відмінності в перебігу основних процесів щодо формування змісту, форм, методів і засобів професійної й навчальної діяльності, які можуть створювати реальні перешкоди для оволодіння фаховою діяльністю в рамках традиційного навчання. Щоб навчальна інформація, запропонована студенту, одержала статус знання, яке є осмисленим відображенням дійсності, вона повинна засвоюватися в контексті майбутньої професійної діяльності. Організація активності студентів відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досвіду до професійної діяльності, яка реалізується в умовах, що динамічно змінюються й тому кожного разу нових, має спільний характер і становить зміст того, що А.А. Вербицький називає знаково-контекстним (контекстним) навчанням [1, с. 43].

У навчанні на основі контекстного підходу метою діяльності студента стає не опанування системи інформації й тим самим основами наук, а формування здібностей до виконання професійної діяльності. Інформація посідає структурне місце мети діяльності студента лише до певного моменту. Згодом ця інформація повинна застосовуватися для вирішення завдань у певних професійних ситуаціях. Основною одиницею роботи студента й викладача в контекстному навчанні стає не «порція інформації», а ситуація предметної та соціальної невизначеності й суперечності. Система проблемних ситуацій дає змогу розгорнути діалектично суперечливий зміст навчання в динаміці й тим самим забезпечити об'єктивні передумови формування теоретичного і практичного професійного мислення. Змістом контекстного навчання є не лише предметна сторона майбутньої професійної діяльності, задана за допомогою системи навчальних завдань, моделей і ситуацій, а і її соціальний бік, відтворений різними формами спільної діяльності та спілкування. За допомогою моделювання предметного й соціального змісту майбутньої професійної діяльності через відтворення реальних фахових ситуацій забезпечуються умови трансформації навчальної діяльності студента у професійну діяльність спеціаліста. Реалізація динамічної моделі діяльності студентів передбачає просування від власне навчальної діяльності через квазіпрофесійну й навчально-професійну до власне професійної діяльності [4; 5].

Отже, контекстний підхід дає можливість створити умови для взаємопроникнення навчальної та професійної діяльності як способу досягнення професійної компетентності. Цей підхід забезпечує здійснення навчального процесу в контексті майбутньої професійної діяльності за допомогою відтворення у формах і методах навчальної діяльності студентів реальних зв'язків і стосунків, вирішення конкретних професійних завдань.

Метою статті є визначення напрямів і технологій застосування контекстного підходу до процесу формування англомовної професійно-комунікативної компетентності у студентів – майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Услід за О.М. Солововой під іншомовною професійно-комунікативною компетентністю ми розуміємо:

- інтегральну властивість особистості, що синтезує загальну культуру спілкування та її вияви у професійній діяльності;
- інтегрований компонент комунікативної та професійної компетентності, який передбачає володіння мовою і професійно-орієнтовним мовленням на варіативно-адаптивному рівні, а також на рівні вільного ділового спілкування;
- готовність і здатність до оволодіння предметними, науковими знаннями у професійному спілкуванні [6, с. 35].

Згідно з контекстним підходом, формування англомовної професійно-комунікативної компетентності студентів здійснюється під час власне навчальної діяльності академічного типу, квазіпрофесійної, навчально-професійної діяльності в межах усіх організаційних форм навчання й передбачає широке використання таких технологій, як проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція-прес-конференція, практичних занять – дискусій, презентацій проєктів, ділових, рольових ігор, виконання репродуктивно-творчих і творчо-пошукових завдань, самостійної роботи, а також виконання завдань педагогічної практики та підготовки й написання курсових і кваліфікаційних робіт.

Аналіз наукових робіт із проблеми контекстного підходу до навчання англомовного спілкування показав, що для його реалізації в основному пропонуються ігрові (рольові, ділові ігри), проєктні, інтерактивні технології. Однак недостатньо дослідженим виявляється питання застосування кейс-технології для здійснення контекстного навчання англійської мови. Використання вказаної технології, на нашу думку, може сприяти ефективному формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх учителів.

Технологія “Case study” виникла в середині ХХ століття в стінах Гарвардської школи бізнесу й отримала широке застосування в підготовці фахівців економічного та юридичного профілів. Згодом почалося впровадження названої технології у професійно-спрямоване навчання іноземної мови. Теоретичні і практичні положення щодо використання кейс-технології розроблені закордонними вченими: Е. Монтер, М. Лідере, Дж. Еракін, М. Норфі. “Case Study” є надзвичайно популярною технологією навчання в зарубіжних вищих навчальних закладах і відіграє важливу роль у набутті знань і формуванні навичок та вмінь студентів.

Технологія кейсів визначається як «студентоцентрована» діяльність, що забезпечує застосування теоретичних положень у процесі вирішення практичних завдань. Кейс – це єдиний інформаційний комплекс, що складається з трьох частин: інформації, потрібної для ситуаційного аналізу, опису конкретної проблемної ситуації, практичних завдань.

Сутність технології навчання “Case study” полягає в тому, що студентам видається набір навчальних матеріалів, укладених у папку (кейс), і пропонується в результаті знайомства з навчальними матеріалами осмислити зміст проблемної ситуації та запропонувати свій варіант її розв’язання на основі вже набутих знань, навичок і вмінь. Як правило, проблема не має однозначного вирішення. На заняттях з англійської мови робота з кейсами передбачає вдосконалення мовленнєвих навичок і вмінь студентів у результаті участі в обговоренні проблемної ситуації [7, с. 170].

Кейс, що застосовується на заняттях із дисциплін іншомовного циклу для студентів, які здобувають кваліфікацію вчителя англійської мови початкової школи, повинен відповідати таким вимогам:

- мати чітко визначену мету;
- мати відповідний рівень складності;
- бути актуальним;
- ілюструвати типові професійні ситуації в навчанні англійської мови молодших школярів;
- сприяти розвитку аналітичного мислення студентів;
- заохочувати студентів до англомовного спілкування;
- мати декілька варіантів вирішення.

Уважають, що кейси можуть бути «мертвими» та «живими». «Мертві» кейси містять усю необхідну для аналізу інформацію. Щоб «оживити» кейс, необхідно заохотити студентів до пошуку додаткової інформації для подальшого аналізу.

Модель організації занять із дисциплін англомовного циклу на основі технології “Case Study” складається з трьох етапів. Організаційний етап передбачає пояснення викладача про характер роботи з матеріалами кейсу, знайомство студентів з його змістом. На основному етапі здійснюється детальне вивчення студентами матеріалів кейсу, вироблення позиції із запропонованої проблеми, розробка плану презентації результатів проведеного аналізу, прийняття рішення стосовно обговорюваної проблеми. Завершальний етап включає виступи студентів-лідерів підгруп, обговорення проблеми, коментарі викладача щодо оцінки роботи учасників, виконання письмового завдання за результатами обговорення [7, с. 171–172].

До переваг застосування кейс-технології в контекстному навчанні англійської мови студентів належать такі:

- забезпечення розвитку професійно-комунікативної компетентності, мовленнєво-мисленнєвих процесів і їх реалізація в мовленнєвому спілкуванні студентів шляхом організації проблемного навчання;
- створення відповідних умов для освітньої автономії студента;
- сприяння активізації та інтенсифікації навчального процесу й забезпечення реалізації інтелектуальних, пізнавальних і комунікативних здібностей студентів;

- забезпечення різноманітності форм взаємодії міжособистісного спілкування;
- забезпечення впливу на психічну й соціальну структуру особистості;
- формування навичок роботи в команді, навичок презентації;
- стимулювання інтересу до навчання.

Отже, реалізація контекстного підходу за допомогою кейс-технології створює низку сприятливих можливостей для формування англійської професійно-комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови початкової школи:

- функціонування динамічної моделі просування студентів від власне навчальної діяльності через квазіпрофесійну та навчально-професійну до власне професійної діяльності дає їм змогу бути суб'єктами професійної освіти;
- оптимальне співвідношення індивідуальних і колективних форм роботи забезпечує результативне засвоєння знань і набуття мовленнєвих навичок і вмінь;
- проблемно-пошуковий характер пізнавальної діяльності студентів і широке використання на заняттях професійних ситуацій сприяє оптимізації навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 208 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
3. Вербицкий А.А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации студентов / А.А. Вербицкий, Т.А. Платонова. – М. : Научно-исследовательский институт высшей школы, 1986. – Вып. 3. – 40 с.
4. Вербицкий А.А. Контекстное обучение и становление новой образовательной парадигмы / А.А. Вербицкий. – Жуковский : МИМ «Линк», 2000. – 41 с.
5. Семенова Е.С. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей иностранного языка на основе контекстного подхода : автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Е.С. Семенова. – Йошкар-Ола, 2007. – 25 с.
6. Соловова Е.Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка: интегративно-рефлексивный подход : [монография] / Е.Н. Соловова. – М. : ГЛОССА-ПРЕСС, 2004. – 336 с.
7. Щукин А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам : [учебное пособие] / А.Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2008.

Е.В. Кмить. Формирование профессионально-коммуникативной компетентности будущего учителя английского языка начальной школы на основе контекстного подхода. – Статья.

Аннотация. В статье определены направления и технологии применения контекстного подхода к процессу формирования профессионально-коммуникативной компетентности будущего учителя английского языка начальной школы, а также обоснована целесообразность проведения контекстного обучения на основе кейс-технологии.

Ключевые слова: англоязычная профессионально-коммуникативная компетентность, учитель английского языка начальной школы, контекстный подход, технология “Case Study”.

O. Kmit. Formation of Primary English Teacher’s Professional Communicative Competence by Means of Context Approach. – Article.

Summary. In the article the trends and technologies of the context approach application to the formation of future Primary English Teachers’ professional communicative competence are determined. The necessity of the context teaching on the basis of “Case Study” is substantiated.

Key words: English professional communicative competence, Primary English Teacher, context approach, technology “Case Study”.